

НООСФЕРНИЙ ТА ЕТНОЕКОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ОСВІТИВ УМОВАХ ТРАНСГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ ЖИТТЮ

В статті розглядається одна з ключових проблем філософії освіти – втрата людиною (homo sapiens) звичного етико-онтологічного ставлення до Життя та виникнення нового виду «постлюдини» (транслюдини, homo technologicus). Автор констатує втрату базових аксіологічних детермінант людини і природи (біосфери) та приходиться до висновку, що найголовнішим пріоритетом сучасної освіти має стати усвідомлення відповідальності людини за долю Життя на планеті Земля. Запропоновано зміцнення статусу гуманітарних дисциплін у ланці вищої освіти.

Ключові слова: істина, «постлюдина», етнічна екологія, етносфера, ноосфера.

В статье рассматривается одна из ключевых проблем философии образования – потеря человеком (homo sapiens) привычного этического-онтологического отношения к Жизни и возникновение нового вида «постчеловека» (трансчеловека, homo technologicus). Автор констатирует потерю базовых аксиологических детерминант человека и природы (биосферы) и приходит к выводу, что самым главным приоритетом современного образования должно стать осознание ответственности человека за судьбу Жизни на планете Земля. Предложено укрепление статуса гуманитарных дисциплин в системе высшего образования.

Ключевые слова: истина, «постчеловек», этническая экология, этносфера, ноосфера.

The article examining one of a key problems of Educational Philosophy – human deprivation of habitual ethic-ontological attitude to Life and formation of a new kind of human being «posthuman» (homo technologicus). The author ascertains dissipation of human's and nature's fundamental axiological determinants. Consequently, reaching conclusion that, human's consciousness of responsibility over Earth's Life and destiny should become main priority of modern education. Hence, proposes status enhancement of humanities in higher education system.

Key words: truth, «posthuman», ethnic ecology, ethnosphere, noosphere.

Істина як одна з центральних категорій теорії пізнання означає правильне відображення об'єктивної дійсності у свідомості людини. Істина може відображати дві сторони: точну (фактичну) і глибинну (причинно-наслідкову). Точна піддається математичному вираженню, глибинна – ніколи не лежить на поверхні, але дозволяє досліднику проникати в саму суть того, що відбувається, логічно вмотивовувати причини тих чи інших явищ. Саме по собі емпіричне знання дуже часто виявляється недостатнім за відсутності системних уявлень про глибинну природу речей, яка переважно залишається поза рамками навчальних програм та освітньо-професійних комплексів. Лише правильно організована система освіти дозволяє студентам проникати в глибинну сутність досліджуваних феноменів.

Володимир Вернадський вважав, що «Науковий світогляд змінюється з плином часу: він не є чимось незмінним. Тому зрозуміло, що тільки частина панівних у даний час ідей може й повинна перейти в науковий світогляд майбутнього. Другу частину створить хода часу, і елементи цієї другої частини звичайно виробляють окремі особи чи групи, які *стоять збоку від панівного світогляду. Істина нерідко в більшому обсязі буває відкрита цим науковим єретикам, ніж ортодоксальним представникам наукової думки*»[1.36]. Далі він писав: «Науковий світогляд, як і все в житті людських спільнот, *приспосовується до форм життя, які панують у даній спільноті*». Це ми, науково-педагогічні працівники вищої школи, повинні пам'ятати завжди, коли йдеться про вироблення адекватного істині світогляду та наукового

мислення наших вихованців. Який саме запас знань візьмуть у майбутнє наші студенти зі студентської пори? Чи залишиться він адекватним реаліям майбутнього світу, чи буде відкинутий геть? Отже, важливо навчити їх учитися протягом усього життя, не тільки вести пошук необхідного знання, а й уміння самостійно створювати необхідний інструментарій для обробки інформації, культивування наукової думки. Саме це завдання й покликана виконати філософія освіти.

Революція в біології, яка розпочалася в кінці ХХ – на початку ХХІ ст., у поєднанні з маніпулятивною системою суспільної свідомості та відсутністю почуття відповідальності гуманітарно незрілих представників надтехнологічних галузей за долю людства – нині становить реальну загрозу самому Життю на планеті Земля. За прогнозами, уже в середині ХХІ ст. генна інженерія дозволить змінювати природу людського тіла, генотип, генокод, нейросистему та інші параметри людської особистості, збільшить тривалість життя, позбавить будь-яких хвороб, в тому числі й генетичних[5. 147]. Такі перспективи у багатьох демо-ліберальних науковців викликають певну ейфорію щодо «світлого майбутнього» людства. Однак, таке поверхове бачення проблеми, приховує небезпеку для всього людства, адже неконтрольованість розвитку генної інженерії, відсутність правової бази щодо використання біомедичних технологій зробить її абсолютно підконтрольною та керованою з будь-яких центрів управління людством.

Втрата людиною (*homo sapiens*) звичного етико-онтологічного ставлення до Життя та виникнення нового виду «постлюдини» (транслюдини, *homo technologicus*) спонукає не тільки філософів до нового осмислення невідомих раніше феноменів, а й усе суспільство, особливо освітян, до вироблення нових адекватних відповідей на виклики глобалізації та нових підходів до виховання й навчання молодого покоління. Відомо, що так званий «прогрес» науки спинити неможливо. Отже, насамперед, йдеться про глибинне засвоєння, розуміння студентами вже існуючого, здобутого людством знання про саму людину та органічне Життя загалом, нехтування яким може призвести до самознищення людської цивілізації. Якщо зупинити негативні тенденції розвитку

біотехнологій неможливо, то принаймні, варто зробити відчайдушну спробу спрямувати їх іншим, менш загрозливим шляхом – і зробити це треба невідкладно.

Наприклад, об'єднання мозку з комп'ютером, що прогнозується вже до 2030 року, перетворить людську «природу» зі сталої величини на перманентно змінну, здатну мімікрувати згідно з бажанням самого володаря або маніпулятора даною людською істотою. До 2040 року можливе створення «планетарного мегасоціуму» як нової фази антропосоціогенезу. У зв'язку з цим виникає потреба в ноосферному та етноекоекологічному дискурсі освіти в умовах трансгуманітарних викликів Життю. Не можна допустити втрати базових аксіологічних детермінант людини і природи, тобто середовища її життя – біосфери. Священне ставлення до Життя має стати найголовнішим пріоритетом сучасної освіти, і досягти цього можливо лише радикальною зміною статусу гуманітарних дисциплін у ланці вищої освіти.

Екологія (грец. *οίκος* – будинок, дім; *λογος* – наука) – галузь біології, яка досліджує взаємовідносини організмів або соціальних груп з довкіллям. Етнічна екологія – нова інтегрована галузь загальної екології, яка вивчає етнос як органічне системне утворення, що розглядається у взаємодії з природним та соціальним середовищем. Завданням етнічної екології є насамперед з'ясування ролі етнічно-суспільних чинників у формуванні етнопопуляційних груп та специфіки їхньої культури й господарської діяльності як способу адаптації етносу до навколишнього середовища.

Якщо перші концепції взаємодії етнічних спільнот з природним середовищем з'явилися уже в ХVІІ ст. (географічний детермінізм), то становлення етнічної екології як науки відбулося лише в середині ХХ ст., коли сформувалась наукова концепція «культурної екології». Засновником цього наукового напрямку вважають американського еколога Дж. Стюарда, який у 1960-тих роках започаткував «екологічну етнографію», що має предметом дослідження «екосистемну етнографію» та «процесуальну екоетнографію», тобто вивчення різних аспектів взаємодії етнокультурних спільнот з природним середовищем свого проживання.

Всезростаюча етноекоекологічна криза призводить до втрати етнонаціональною спільно-

тою своїх специфічних рис у процесі зміни як навколишнього середовища, так і занепаду або деградації традиційних форм життєдіяльності й життєзабезпечення, зниження демографічного відтворення, що призводить до вимирання етнічних спільнот або повної чи часткової їх асиміляції іншими народами.

Загроза існуванню цілих етнонаціональних груп, особливо малочисельних, спонукає освітян до екологізації та етнізації усіх галузей знання, освіти й діяльності. Однак, сьогодні спостерігаємо брак фахівців цієї перспективної але малозабезпеченої галузі; брак відповідних науково-дослідницьких центрів, довгострокових прогнозів, служб попередження і механізмів швидкого реагування на екологічні катастрофи; відсутність у навчальних програмах вишів відповідних дисциплін еколого-гуманітарного циклу, що породжує низьку екологічну культуру навіть у корінних етносів. Як у гуманітарних, так і в технічних навчальних закладах, відсутня відповідна довідкова та навчальна література.

Завданнями сучасної етнічної екології передбачено: вивчення систем життєзабезпечення різних етнічних спільнот, сформованих згідно з їхньою фізичною та психічною (духовною) сутністю; способи адаптації етносів до природного середовища; соціально-культурна та господарська адаптація, що виявляється в особливостях матеріальної культури етносу (харчуванні, одязі, житлі тощо) та в народній медицині; етнічні особливості психологічної адаптації до природного і соціокультурного простору з їхніми етноспецифічними формами етики: традиціями, релігією, звичаями та обрядами; виокремлення екофільних чи екофобних тенденцій і традицій з метою використання позитивних досягнень етносу для екологічної просвіти й виховання [6.480].

До цього переліку необхідно також додати нові проблеми, породжені сучасними біотехнологічними викликами та загрозами самознищення людини як біологічного виду. Через призму нового знання, що з'явилося за останнє десятиліття, а саме: про можливість штучного втручання в геном людини, зміни людських молекул ДНК, модифікації людських фізичних і психічних якостей та ін., завдання етнічної екології набувають виняткового стратегічно-оборонного значення й актуальності, а саме

невідкладного правового втручання в цей досі неконтрольований процес [8].

Такий блискавичний технологічний стрибок змушує й освітян до радикального переосмислення усієї системи навчання і виховання, де пріоритети мають бути зосереджені на класичних рятівних гуманотехнологіях, у центрі яких завжди були і є людина, нація, земля, екологія, культура. На жаль, в умовах шаленої заміни усталених вітчизняних освітньо-професійних комплексів на урізані «болонськими» реформами курси гуманітарних дисциплін, етнонаціональні проблеми гуманітаристики взагалі винесені на маргінес. Насправді, як показує практика, «дисципліни за вибором студентів» не сприймаються ними як щось необхідне, нормативне, а лише як якийсь необов'язковий другорядний факультатив. Окрім того, неможливість чіткого планування навчального процесу (коли лекції за вибором з різних дисциплін відбуваються в один і той же час) нерідко створює проблеми з відвідуванням лекцій студентами, які обрали кілька дисциплін і, за всього свого бажання, не можуть прослухати повний курс, а лише окремі лекції (по черзі). Таким чином, безліч життєважливих гуманітарних проблем і важливих знань постають перед студентом не як упорядкована система, а як уривки, фрагменти, окремі думки тощо, або навіть залишаються невідомими майбутнім українським громадянам. Отже, глибинна сутність суспільних явищ залишається закритою, причини – нез'ясованими, картина світу – неадекватна реальності. Ця надто дорога данина глобалізації незабаром покаже свої незворотні страхітливі наслідки, якщо освітяни своєчасно не зупинять дегуманізацію майбутнього нашого суспільства.

В цьому етноекологічному дискурсі доречним видається навести найпростішу (дихотомічну) типологію способів природокористування, відомих людству з часу його появи на планеті й до сьогодні, оскільки ця типологія розкриває внутрішні причини багатьох суспільних явищ сьогодення, які досі вважалися неполіткоректними.

Однак, дихотомія існує як у математиці, так і в філософії, логіці та лінгвістиці застосовується якнайпростіший спосіб розділення взаємовиключаючих одиниць чи понять, при класифікації яких застосовують дихотомічний

метод. Широко відоме порівняння двох протилежних способів адаптації людських спільнот до природного середовища, таких як осілість і кочівництво (землеробство і мисливство), на що вказував український історіософ, соціолог, теоретик українського консерватизму В.Липинський та ін. Якщо землеробство ґрунтується, насамперед, на продукуючому способі природокористування, то кочівництво – на привласнюючому. Звідси й виникає радикальна різниця в ставленні до природних багатств: землероб як прихильник сталого способу життя культивує навколишній світ – землю, обожає природу, виробляє світоглядний та морально-етичний комплекс екологічних звичаїв, основою яких є симбіоз людини з природою та духовні цінності; кочівник як прихильник мандрівного способу життя привласнює вже готові дари природи або насильно відчужує продукти життєдіяльності інших народів та виробляє власне загарбницький менталітет, заснований на пріоритеті сили, прагненні взяти від природи (і навіть від суспільства) якомога більше матеріальних благ.

Слід наголосити, що залишки цих двох полярних ментальностей існують у сучасному людстві й досі. Вони й нині кружляють у крові народів Землі, як потужні потоки генної інформації про минуле того чи іншого виду. Ймовірно, сьогодні вони існують в рудиментарному або ретельно завуальованому вигляді, зрештою, може й на підсвідомому рівні, коли носій кочівницького менталітету навіть не усвідомлює джерела своїх привласнюючих інстинктів. Ще раз пересвідчуємося в тому, що в основі всього життя людства лежить все той же великий «Етно», що його наші предки позначали поняттям Рід, або просто «порода». Тому, поки не буде знято глобальне ідеологічне табу з етнологічних досліджень, доти ми не зможемо адекватно реагувати на виклики життя, часу, природи, доти не зможемо проникнути до глибинних причин етногенезу, етнокультури, етнорелігії, етнодержавознавства, етнекології та ін. На жаль, ці навчальні дисципліни, які ще десятиліття тому в Україні набули популярності, в сучасних вишах перестали бути пріоритетними. Етнічна екологія сьогодні вже не замовчує того факту, що природозбереженням здатен займатися лише корінний етнос на своїй рідній землі, й аж ніяк не окупант, який

силоміць завоював чужу територію й виснажує її надра та інші природні ресурси. Такі акценти, звичайно, будуть одразу засуджені прихильниками глобальної парадигми розвитку людського суспільства.

Та, даремно думають, що це лише історична ретроспектива. Наприклад, збиральництво існує досі (бомжі збирають на смітниках рештки їжі, одяг, взуття, інші необхідні речі). По суті така поведінка є класичним привласнюючим збирацтвом, котре, щоправда, використовує рештки життєдіяльності людини. Цікавий приклад щодо цього наводить професор В. Крисаченко в праці «Екологічна культура: теорія і практика»: «Спільноти типу деяких угруповань, наприклад, циганських, користуються збирацтвом як у природному, так і в соціальному світі, керуючись при цьому однаковим ставленням до ресурсів обох світів як до «дарів природи». Це – своєрідне мета соціальне збирацтво циган виходить на пошуки поживи так само, не картаючи себе докорами сумління, як багато хто з нас йде на риболовлю чи по гриби. У даному випадку як моральні, так і правові переконання такого збирача формують у ньому ставлення до довкілля – і природного, і соціального – як до природних ресурсів, котрі можна взяти, лише треба вміти це зробити»[3; 4].

Цей приклад, цілком наочно підтверджує необхідність виокремлення саме етнічної екології як важливої галузі науки про природозбереження. Оскільки демоліберальні суспільства завжди накладають певні обмеження на дослідження в галузях етнонаціональних проблем, то й досі в офіційних наукових колах з причин політкоректності вважають неприпустимим вказувати на відмінності в расово-етнічних суспільних групах людей. Відсутність у сучасній етнологічній науці загальної теорії народів, які складають етносферу Землі, спричинила й плутанину понять і визначень самого об'єкта вивчення – етносу, народу, нації. Хибне уявлення про «непрестижність», «застарілість» етнологічних проблем і досліджень нав'язується суспільству саме глобалістами. Звідси – й недостатність, поверховість наших знань про причини міжетнічних конфліктів, суспільних та екологічних катастроф і відсутність адекватних механізмів врегулювання міжетнічних стосунків.

Ще одним ідеологічним табу досі залишається релігійний фактор, який тісно переплітається з етнонаціональним – є релігії, світоглядні й морально-етичні засади яких ґрунтуються на кочівницькому менталітеті, отже вони є відверто шкідливими як для екології планети, так і для інших етнорелігійних спільнот. На жаль, цього «не помічає» навіть славнозвісний сучасний філософ Френсіс Фукуяма – у своїй новій книзі «Наше постлюдське майбутнє» він пише, що релігійний фактор здатний стримати технології самознищення людства[8]. Ніхто досі не ставить питання: про які саме релігії йдеться? Загальновідомо, що існують тисячі найрізноманітніших релігійних учень, які далеко не завжди покращують людину й світ навколо неї. Світові релігії винесли свого трансцендентного Бога за межі природи, позбавили людину гідності, перетворивши її на «раба Божого», хоча проблему збереження життя на Землі так і не вирішили, а людину так і не покращили. Деякі зі світових релігій нині перебувають в стадії агресивної активізації, що швидше нагадує агонію (наприклад, іслам). Якщо світові релігії онтологічно вже вичерпали себе, то поява відроджуваних природних релігій, де Боги уявляються як «розлиті» в самій природі (іманентні), засновані на гармонійній єдності етносу, природи та його власної культури. Саме така єдність Бога, людини і природи – шлях до вирішення як етнокультурної, так і етнекологічної кризи. Природне священне ставлення до всього живого може стати порятунком від неприродних біотехнологій, які здатні змести людство з лиця Землі. Тільки природні релігії вчать людину не змагатися з Богами, а бути їхніми слухняними дітьми, не суперечити законам природи, а вивчати й розуміти їх і діяти згідно цих законів, а не всупереч їм.

Цікавим прикладом продукуючого типу природокористування може служити Трипільська цивілізація як спроба подолання екологічної кризи. Трипільська людина шляхом неолітичної революції інтегрувала в довкілля бажані для себе об'єкти, насамперед землю, культивуючи ґрунти для отримання засобів для прожиття, та вирощуючи свійських тварин, що забезпечило її їжею, яку можна продукувати завдяки власній праці.

Та проте згодом, змінюючи природу на власний розсуд, людина порушує рівновагу

первісної природи: екосистеми довкілля в результаті інтенсивної експлуатації виснажуються, втрачають здатність нормального функціонування, перетворюються на інші природні зони. Наприклад, уже втрачено майже 2/3 лісових екосистем, 3/4 – степових, понад половину – лісостепових, значну кількість гідро-екосистем та ін. Таким чином, намагаючись перейняти регулятивні функції природи на себе, людина позбавляє біосферу внутрішніх механізмів самоорганізації[3].

Крім привласнюючого і продукуючого способів господарювання, в сучасній історичній та екологічній науці прийнято визначати ще й інноваційний та ноосферний. Інноваційне природокористування спрямоване вже не на здобування безпосередніх засобів існування (їжі, води, одягу, житла), а на створення опосередкованих структур і комунікацій (доріг, споруд, механізмів), призначених для самоорганізації та саморозвитку соціальних систем. І за такого типу життєдіяльності сама людина, навіть спираючись на закономірності природи, все ж створює нову, штучну реальність. Нові винаходи й упровадження штучних матеріалів, пристроїв, продуктів харчування та виробничих процесів зрештою показують, що й інноваційний тип природокористування здатен породжувати екологічні кризи, завдавати шкоди здоров'ю та життю людини.

Насправді природна дійсність дуже консервативна й чинить опір нововведенням. Існують окремі індивіди й цілі народи, які не терплять стрімких змін. Якраз саме цей природжений консерватизм і забезпечує існування окремих цивілізацій та етнічну стабільність традиційних суспільств упродовж багатьох віків. Так, нашому українському народу притаманна здатність до внутрішнього опору щодо різних новацій, завдяки чому він і зберіг свою самобутність та ідентичність.

Як показав Юрій Щербак, аналіз темпу науково-технічних, соціальних та моральних змін сучасного людства упродовж XX століття можна простежити таким прикладом: воно розпадається на десятиліття, напр., 10-ті, 20-ті, 30-ті роки і т.д. Кожне з десятиліть за кількістю винаходів та відкриттів дорівнює століттям попередньої історії людства. Він дійшов висновку, що збереження такої швидкості історичного процесу в XXI ст. загрожує світові новими

непередбачуваними мутаціями та нечуваними досі викликами.

Сучасний стан біосфери планети Земля свідчить, що вона функціонує вже не як самодостатній організм, а як система, що використовує лише ті механізми саморегуляції, «що вціліли», тобто ті, що відповідають вимогам автентичності екосистем, ті, у яких відсутні ознаки антропогенної деформації. Постає необхідність створення системи біосферних заповідників – природних одиниць, які гармонійно організують ландшафт, застосовують традиційні способи використання земель; відновлюють ті чи інші змінені чи деградовані екосистеми, які можна довести до близьких автентичних природних умов [4.40–43].

Ще на початку ХХ ст., коли ознаки всесвітньої екологічної кризи досить промовисто заявили про себе, постала необхідність вироблення стратегії та новітніх способів життєдіяльності людини на планеті. Так з'являється вчення про ноосферний тип господарювання, який ґрунтується на теоретичних засадах науки про біосферу В. І. Вернадського та вченні про ноосферу П. Тейяра де Шардена.

Володимир Вернадський – український природознавець, засновник нових наукових напрямків геохімії, біогеохімії та радіогеології, а також космізму. Крім праць з природничих галузей, йому належать і філософські твори. На початку ХХ ст. академік Вернадський розвинув учення про ноосферу (грец. *noos* – розум і *sfaira* – куля, межі поширення чогось), в основі якого – ідея гармонійного входження людини та її господарської діяльності у біогенний колообіг речовин.

Біосфера – це природна підсистема географічної оболонки, що є глобальною планетарною екосистемою, населеною живими організмами, яка охоплює тропосферу (нижні шари атмосфери), гідросферу (воду) і верхній шар літосфери (твердої оболонки землі: земної кори та верхньої частини мантії Землі). Про існування біосфер на інших планетах, крім Землі, нам не відомо, однак вважається, що можуть існувати бактеріальні або подібні до них біосфери на Марсі, Венері, Європі, Титані та, ймовірно, інших малих планетах.

Існують різні рівні організації живої матерії, найменшим з яких є молекулярно-генетичний рівень (елементарна одиниця цього рівня ген –

фрагмент молекули ДНК, в якому записана інформація про первинну структуру однієї білкової молекули); наступний клітинний рівень (де елементарною одиницею є клітина); організменний рівень (де елементарною одиницею є особина в її розвитку від моменту зародження до припинення існування в якості живої системи), саме тут у процесі онтогенезу відбувається втілення спадкової інформації; наступним є популяційно-видовий рівень (елементарна одиниця цього рівня популяція); найвищою таксономічною одиницею організації живої матерії є екосистемний рівень (елементарною одиницею якого є вся екосистема).

Таким чином, для наступних поколінь важливого значення набуває вивчення людських популяцій, яких існує багато на всій земній кулі, і які в сукупності утворюють її етносферу. Хоча поняття етносферидосі ще не набуло в етнологічній науці свого теоретичного обґрунтування, можемо визначити її як сукупність рас і етносів, які проживають на поверхні Землі, та процеси, що відбуваються в середині цієї системи (форми адаптації, агону та взаємодії етносів).

Оскільки сукупність етносів, які заселяють територію Землі, зв'язана між собою та з навколишнім середовищем обміном речовин, енергії та інформації, необхідно було б створити теорію етносфери, чого досі ще не зроблено. Така теорія повинна була б пояснити, не тільки, з яких конкретно рас і етносів складається людство, а насамперед, чому існує його етнічна структура і як саме вона влаштована. Треба дати відповідь на багато питань, які досі лишаються загадками: чи все людство має земне походження; чому расово-генетичний склад людства має таке антропологічне розмаїття; чи етносфера є лише тимчасовим явищем на певному історичному етапі розвитку людства і в майбутньому вона зникне, чи вона існує постійно; чому існує розмаїття національних характерів, і які вони в конкретних етносів, та яка їхня роль в історії людства й історії біосфери; чому відносини між різними народами складаються по-різному (компліментарність чи відторгнення, взаємодія чи агон); треба вивчити, як народи виникають, і чому вони іноді зникають та багато іншого.

Структуризація людства має ознаки ієрархічного ладу, де найбільшою таксономічною

одиночку виступають *раси* людини (напр., білі, жовті, червоні, чорні), які в свою чергу підрозділяються на менші одиниці споріднених народів – *суперетноси* (напр., слов'яни, германці, романці, кельти та ін.), які знову підрозділяються на ще менші, але більш споріднені *етноси* (напр., українці, поляки, білоруси, словенці, серби та ін.), які поділяються на ще менші *субетнічні групи* у межах однієї нації (напр., гуцули, лемки, бойки, поліщуки, волиняни, слобожани та ін.). Кожна зі структурних етногруп має певні успадковані від предків особливості менталітету, національного характеру і поведінки, а також власні етнокультурні пріоритети, які й визначають особливу роль кожного етносу в етносфері та конкретному географічному середовищі планети. Таким чином, те, що державотворення має спиратися на природний етнонаціональний принцип, є аксіомою. І недоречно утворювати держави з різних етносів, тим більше – різних рас. Однак, у результаті цілеспрямованої політики асиміляції, змішування рас і народів, ступінь ієрархічного ладу постійно знижується й зростає ступінь етнічного хаосу, який робить мультирасове суспільство слабо прогнозованим різновекторним конгломератом, позбавленим національної самосвідомості. У такому суспільстві миролюбні «землероби» постійно терплять напади непрогнозованих «кочівників», які привласнюють продукти їхньої праці, знижують рівень життя та негативно впливають на етносферу Землі, порушуючи її гармонію, створюючи стан прогресуючого хаосу, що неодмінно дається взнаки й на екологічному рівні. Народи-кочівники не зв'язані з ландшафтом, вони живуть не за рахунок природи, а за рахунок інших народів, тому по суті вони є паразитарними одиницями або групами і мусять бути засуджені й контрольовані суспільством.

Не будучи прив'язаними ні до рідного місця на землі, ні до рідного соціуму, саме ці суспільні елементи виявляються найбільш здатними до трансгуманітарних експериментів над людством. Уявляючи себе не менше як «надлюдиною», такий супермен здатен на будь-які квазіхімічні маніпуляції з людською молекулою ДНК. Їхні експерименти прикриваються словесною еквілібристикою на тему «порятунку людства» від хвороб, подолання старіння аж до вічного життя включно, безмежне підвищення

рівня IQ, величний тріумф людини над природою та ін., що створюють ніби димову завісу над таємничим транс мутагенним дійством.

За таких обставин офіційні засоби освіти та виховання не розкривають, а приховують інформацію про небезпеки, які чигають на молоді людину в майбутньому постлюдському суспільстві. Якщо гуманісти епохи Ренесансу постулювали вільний розвиток особистості й заборону втручатися в її свідомість, то базовим принципом трансгуманістів ХХІ ст. є вимога офіційного дозволу втручатися в біосоціальну природу людини та її свідомість з метою нібито «покращення людини» (?!). Уже сьогодні в США в шкільній практиці широко застосовуються психотропні таблетки, які кожен школяр може купити в аптеці («щоб краще засвоїти навчальний матеріал», «щоб заспокоїтися», або навпаки «щоб активізуватися»). Новітні біотехнології дозволятимуть зламувати й перебудовувати на будь-який розсуд спадкову інформацію будь-якої живої істоти [5]. Однак, не слід забувати, що рішення, чи покращити людину, чи погіршити, чи загалом знищити людство з лиця землі – перебуватиме в руках біохакерів, в людських якостях яких маємо вагомий підстави сумніватися.

У світлі сказаного вище, виникає закономірне питання – чи не застаріла на сьогоднішній день теорія ноосфери В.Вернадського? Чи може правий був американський філософ і соціолог Джон Сомервілл щодо грядущого *омніциду* – знищення всього живого на планеті Земля?

Ключовими ідеями вчення В. Вернадського вважаються єдність біосфери і людства та еволюційний перехід земної біосфери в ноосферу – «царство розуму», яке є неминучим природно-історичним етапом розвитку матерії. Якщо давні філософи порівнювали сукупність живих істот, що покриває земну поверхню, з пліснявою, яка ніби обволікає круглий плід, вказуючи на паразитарну роль життя, то Вернадський розглядав життя як необхідну частину планети і космосу, а людей як дітей Сонця, всю живу й неживу природу як учасників єдиного геологічного процесу, пов'язаних глибинними взаємозв'язками органічного й неорганічного світів. Людський розум Вернадський розглядав як космічне явище, як частину Всесвітнього Розуму. Отже роль думки і знань, яка

спрямовує діяльність людини, багато в чому визначатиме подальший розвиток Землі, планети і людства як невід'ємної частини біосфери. Він писав: «Наукова думка людства *працює тільки в біосфері* і в ході свого прояву, зрештою, *перетворює її в ноосферу*, геологічно охоплює її розумом». Справді, сучасне людство вже досягло можливості миттєвої передачі думки й обговорення її на всій планеті, отже Вернадський пророко передбачив цей феномен.

Але чи буде «працювати» ноосфера в постлюдському суспільстві кіборгів? Оскільки людство є природним явищем, то вплив біосфери позначається й на способі життя, й на способі думки. Під впливом наукової думки і людської праці біосфера еволюціонує в новий стан – ноосферу. Якщо людство є природним організмом, то й діяльність його є природним процесом – тому не маємо підстав очікувати самознищення людства. А отже, й прогнози щодо суспільства «постлюдських» біороботів навряд чи виправдані.

Важливо розкрити перед майбутніми поколіннями аксіологічні переваги органічного над механічним, природного над штучним, етнічного над світовим, живого над віртуальним та ін. Треба показати, що довікля етносу – не просто тло, на якому відбувається його буття, не сцена, на якій народ грає свою роль, – а його власна невід'ємна органічна частина. Молоде покоління має ясно усвідомити, що саме кровна спорідненість представників свого етносу (нації) становить його першооснову, яка породжує і духовну спорідненість, а не навпаки, як учать глобалісти. Оптимістичний прогноз великого життєлюбця академіка В. Вернадського вселяє надію на те, що: «Всі страхи і міркування обивателів, а також деяких представників гуманітарних і філософських дисциплін про можливість загибелі цивілізації, пов'язані з недооцінкою сили і глибини геологічних процесів, подібних до того, що ми нині переживаємо, переходу біосфери в ноосферу». Ці висновки вченого підтвердили також і математики, палеонтологи, геологи, історики й філософи ХХ – ХХІ ст., які дійшли одностайності в тому, що геологічно біосфера переходить у новий стан – ноосферу [3; 7; 9].

Таким чином, будемо сподіватися, що в народів з традиційним типом землеробського менталітету завжди актуальною залишається необхідність гуманізації, етнізації всіх галузей знання, діяльності, освіти та культури. Збереження національної гідності та достоїнства, священне ставлення до своєї історії, культури, землі, вірності традиціям – саме ці європейські пріоритети гуманітарної освіти відкривають шлях відновлення священних основ нації та виконують свою етноконсолідуючу функцію, адже генеза людства – це закономірність, що має свій природний смисл впорядкування світу Життя. Очевидно, що нині, як ніколи раніше, з новою силою постає нагальна потреба повернути в освіту перевірені часом гуманітарні освітньо-професійні комплекси, як нормативні дисципліни для студентів усіх галузей знань, в тому числі, а може й насамперед, технічних та економічних.

Література

1. Вернадський В. Про науковий світогляд. – К., 1996.
2. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. М., 1989. – 258 с.
3. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
4. Крисаченко В. С. Стратегія виживання виду *Homo sapiens* // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – №10. – С. 10-50.
5. Лукьянец В., Соболев О. Горизонты гуманитарии: проблема постчеловеческого будущего // Філософія освіти. – 2006. – №3. – С.145 – 164.
6. Мала енциклопедія етнодержавознавства/ Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра, Генеза, 1996.
7. Тейяр де Шарден П. Божественная среда. М., 1992.
8. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее. Последствия биотехнологической революции. – М.: ООО «Издательство АСТ», ОАО «ЛЮКС», 2004. – 349 с. (або: <http://alt-future.narod.ru/Future/Fnpb/fukunpb.htm>).
9. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М, 1991.